

11. Přílohy

11.1. Ukázka dotazníku z Krnova

Ukázka dotazníků zasílaného vedoucí Odboru školství MěÚ Krnov zmiňovaného na straně 91. Dotazníky pro ředitele ZŠ, Janáčkovo náměstí, Krnov a pracovníky Reintegrace byly obdobné.

Vážený paní inženýrko Říhová,

tímto si Vás dovoluji požádat o zodpovězení několika otázek ohledně zrušení základní školy (s výukou pouze v I. stupni) zřizované městem Krnov před cca 4-5 lety, kde byl velký počet romských žáků. Zodpovězením následujících otázek mi velice mi pomůžete v mém výzkumu pro účely diplomové práce, která se zabývá koordinací aktivit školy a nevládních neziskových organizací podporujících mimoškolní vzdělávání a volnočasové aktivity atd. sociálně vyloučených/sociálně znevýhodněných romských žáků.

Existovala nebo existuje v Krnově ZŠ zřizovaná krajem s rámcovým vzdělávacím programem (dále RVP) pro žáky s lehkým mentálním postižením?

Existovala ZŠ speciální (bývalá zvláštní), kterou zřizoval kraj. Ve školním roce 2011/2012 ji převzala Slezská diakonie. Tedy stále existuje pod jiným zřizovatelem.

Romové se na v úvodu zmíněné zrušené ZŠ nakumulovali kvůli prostorové blízkosti této školy lokalitě/lokalitám?

Ne, spíše vstřícnosti paní ředitelky. Zajišťovala vhodné podmínky, využila práce asistentů i možnost podpory programů MŠMT.

Jakmile se zvětšoval počet romských dětí ve třídě, rodiče majority své děti do školy přestali zapisovat a přemisťovali je do úplných ZŠ ve městě.

Ano, byla to běžná ZŠ jednostupňová, 1. až 5. ročník. Do 6. třídy odcházeli děti do ostatních škol ve městě.

Byl hlavním důvodem, proč se odbor školství navrhl tehdy výše zmíněnou ZŠ zrušit, špatný prospěch a/nebo chování romských žáků té školy při přechodu na II. stupně na jiné ZŠ v Krnově?

Oboje. Dětem se ve škole vytvářely nestandardní podmínky a při přechodu na II. stupeň kterékoliv školy ve městě měly velké problémy s adaptací. Romské děti, které již od první třídy navštěvovaly devítileté školy tyto přestupové problémy neměly.

Bylo tehdy v návrhu na zrušení zmiňované školy umístění žáků rovnoměrně mezi ostatní obcí zřizované školy protože:

(odpověď označte X – můžete vybrat i více možností)

- a) to bylo nejvíce fair řešení
- b) to bylo nejlépe odůvodnitelné před radou města, zastupiteli, řediteli škol, romskými rodiči a krnovskou veřejností
- c) nebylo možné romské žáky umístit například do kraje zřízené ZŠ s RVP pro žáky s lehkým mentálním postižením
- d) odbor školství tehdy bral v úvahu dlouhodobý rozvoj vzdělávání v obci a zvažoval důsledky prohlubování nevzdělanosti a následně nezaměstnanosti Romů v Krnově

odpověď d), a), b).

Oficiální důvod pro zrušení zmiňované školy byl nedostatek žáků?

Ne. Důvod byl komplexní. Především zásadní problémy, které děti měly při přechodu na II. stupeň.

Jaká byla argumentace odboru školství při prosazování návrhu na zrušení zmiňované školy při jednání s radními a zastupiteli? Co je přesvědčilo?

Kromě již výše zmíněných důvodů jistě i ekonomika. Zřizovatel školy financuje její provoz.

Jaká byla argumentace odboru školství při kulatých stolech s romskými rodiči? Jak reagovali?

Bylo nutné rodiče přesvědčit, že je to pro dobro jejich dětí a jich samotných. První reakce byly odmítavé, postupně pochopili. Důležitá byla důvěra v asistenty a pedagogy.

Jaká byla argumentace odboru školství při kulatých stolech s učiteli v rušené ZŠ? Jak reagovali?

Opět dobro dětí. Byli seznámeni s problémy při přestupu na II. Stupeň. Postupně pochopili.

Jaká byla argumentace odboru školství při kulatých stolech s řediteli ostatních ZŠ ve městě? Jak reagovali?

Sami věděli, jaké mají problémy s přicházejícími žáky na rozdíl od těch, které mají ve škole již od 1.třídy.

Jaká byla argumentace odboru školství při kulatých stolech s krnovskou veřejností (resp. rodiči dětí z krnovských škol)? Jak reagovala?

Obdobná. Ve školách, do kterých přicházely děti na II. Stupeň, rodiče chápali ihned. Samozřejmě ve škole, kde byly tyto děti v minimálním počtu, rodiče nesli změnu nelibě. I dnes se sporadicky objevují námitky a poznámky ze stran rodičů. Ve městě však je a bude populace romů a je tedy nutné tuto skutečnost řešit .

Projekt „komplexního programu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami“ (Klub Devítka) na 5. ZŠ v Krnově je v současnosti financován z Evropského sociálního fondu - Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Spolupracujete se školou při vyjednávání s MŠMT k zajištění finančních prostředků z MŠMT/státního rozpočtu pro další fungování projektu?

V této době chystáme konferenci regionálních odborníků i praktiků s účastí kraje. Cílem je mimo jiné i otázka dalšího financování příkladů „dobré praxe“. Aktivní je především ředitel školy, bez jeho nadšení by to nešlo.

Je podle vašeho názoru projekt „komplexního programu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami“ (Klub Devítka) efektivní nástroj pro obecní vzdělávací politiku směrem k sociálně znevýhodněným žákům (romským žákům)?

Bezespору !!! A to z obou stran. Děti vzdělávané tímto programem dosahují větších znalostí. Pomáhá to jim, učitelům i spolužákům. Nemusejí na sebe upozorňovat nevhodným chováním (nadměrně nevyrušují během vyučování) – mají úspěch ve znalostech a známkách, „berou“, je spolužáci. Učitelé se mohou věnovat všem žákům, pokračovat ve výuce – nemusí řešit vyrušování v hodinách.

Plánujete rozšířit výše zmíněný projekt na ostatní ZŠ v Krnově? Pokud ano, jak plánujete zajistit financování (MŠMT/ESF či jiný fond EU)?

Ideální stav = rozšíření pro všechny školy. Finance !!! Zmíněná konference nám naznačí, jak situaci vnímá kraj a zda pomůže tlačit na MŠMT. Pokud by na mzdy bylo ze státních zdrojů, provoz by zvládla obec.

Domníváte se, že projekt „komplexního programu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami“ (Klub Devítka) je aplikovatelný i v jiných obcích ČR?

Ano.

Pokud ano, domníváte se, že by fungoval i v podmínkách, kdy v obci jsou segregované školy (tzn. s romskou většinou)?

Modifikovaný ano. Záleží, zda by město (stát, kraj) chtělo posunout vzdělanost segregovaných žáků.

11.2. Projekt diplomové práce

Podávající: Bc. Bernard Kalný

Konzultant: PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.

Pracovní název: Spolupráce nevládních neziskových organizací, základních škol a státní správy v oblasti mimoškolního vzdělávání s cílem zvyšování vzdělanostně–profesních aspirací žáků z rodin ohrožených sociálním vyloučením

Formulace problému a jeho kontext

Diplomová práce se bude zabývat problematikou podpory aktivit a koordinace činnosti nevládních neziskových organizací, základních škol a státní správy (obce) při mimoškolním vzdělávání, jehož cílem je zlepšování školního prospěchu a rozvíjení vzdělanostně–profesních aspirací u dětí ohrožených sociálním vyloučením.

U dětí vyrůstajících v prostředí sociálního vyloučení dochází k osvojování si hodnot a způsobů jednání, které jim ztěžují integraci do školního prostředí. Výsledkem je neúspěch ve škole doprovázený omezenými vzdělanostními a profesními cíly. Tyto okolnosti významným způsobem brání v sociálním vzestupu. Děti z této sociální skupiny, spolu s potomky z rodin s nízkým vzdělanostním zázemím, jsou vystaveny procesu mezigenerační sociální reprodukce znevýhodněného společenského postavení v mnohem vyšší míře, než je tomu u jejich vrstevníků. Sami rodiče mohou mít problém poskytnout dítěti účinnou pomoc vzhledem k vlastnímu nízkému vzdělání, protože se dostatečně neorientují na lokálním vzdělanostním a pracovním trhu, navíc jejich motivace podporovat dítě ve vzdělávání bývá nižší, než se od rodičů dnes v informační společnosti očekává.

V této oblasti působí mnohé organizace neziskového sektoru (NNO), které se snaží pomocí různých programů na podporu vzdělávání a uplatnění na trhu práce překonávat hendikepy spojené s podmínkami života rodin v sociálním vyloučení (nízké vzdělanostní klima, nezaměstnanost, nedostatek finančních prostředků atd.). V rámci sociálně aktivizačních služeb NNO zajišťují nejen doučování, ale pomocí mentoringu mohou podporovat aspirace a motivace žáků, napomáhat při výběru školy, podpořit finančně jejich vzdělávací a výchovné aktivity, ale také pracovat komplexně s rodinou a řešit situace v dalších oblastech, v nichž se exkluze objevuje (např. začleňování do kulturních aktivit, které napomáhá rozvíjet sociální zasíťování mimo komunitu postiženou vyloučením).

Tato činnost se většinou odehrává v určité součinnosti s prostředím školy (byť aktivity mohou být individuálního charakteru a probíhat tedy mimo školu). Ukazuje se ovšem, že tato bezpochyby přínosná aktivita NNO v praxi mnohdy naráží na některé překážky (nejen při spolupráci s rodinami samotnými). Záleží pochopitelně na konkrétním prostředí, rozhodující je zejména spolupráce mezi zástupci školy a pracovníky NNO. Zkušenosti z prostředí města Plzně, kde bude probíhat empirická studie, ukazují, že právě komunikace mezi zástupci škol a NNO není vždy zcela optimální, v některých případech může být

působení NNO považováno dokonce za jakýsi cizorodý prvek. Má práce chce proto zmapovat problematické vztahy mezi školou a pracovníky NNO a zároveň příklady dobré praxe. Zaměří se při tom právě na uvedené tři aktéry: škola, NNO a obec (magistrát) jakožto zřizovatel (rodině jako takové resp. rodičům se přímo nevěnuji). Zabývat se bude tím, jaké překážky takové spolupráci podle zástupců těchto tří institucí mohou bránit a jaký potenciál by fungující komunikace měla mít. Toto téma bude zkoumáno v konkrétním prostředí rozdílných lokalit statutárního města Plzeň. Výstupem této práce je podpora komunikace pracovníků NNO se školou, obecněji pak rozvíjení motivací k aktivnímu přístupu ke vzdělávání.

Předběžná struktura a cíle diplomové práce

V teoretické části diplomové práce bude popsán vliv jednotlivých aktérů, vedle rodiny, zejména školy a třetích stran – NNO, mentorů a vrstevníků na vzdělanostní a profesní aspirace dítěte. Východiskem bude teorie kulturní reprodukce společnosti P. Bourdieu, která popisuje zákonitosti „dědění“ získaných sociálních statusů díky přenosu kulturního, ekonomického a sociálního kapitálu z rodičů na děti. Klíčová instituce je dle této teorie vedle rodiny škola, kde děti prospívají anebo selhávají, podle toho jaké dovednosti a vědomosti si ze svých rodin do škol přinášejí a tím jsou předurčovány pro svojí budoucí studijní a profesní dráhu a tím pádem postavení ve společnosti. Podrobněji bude rozpracován kauzální vztah nízkých aspirací a šíření sociálního vyloučení v čase, tj. mezi generacemi. Pozornost bude věnována také legislativnímu rámci práce škol se sociálně znevýhodněnými žáky a práce NNO se sociálně vyloučenými žáky a rodinami. Záměrem je vyhledat styčné body mezi prací škol a NNO a zjistit, jaké formy vzájemné spolupráce a koordinace těchto institucí napomáhají k podpoře vzdělávání a formování vzdělanostních a profesních aspirací žáků ve školách a mimo ně.

Analýza v druhé – výzkumné části se konkrétně zaměří na následující oblasti. Porovnání vzdělanostně–profesních aspirací žáků 8. a 9. tříd čtyř základních škol a jejich úspěšnost při přechodu na sekundární stupeň školství. Ověřována tak bude vstupní hypotéza, podle níž školy ze spádové oblasti pro sociálně vyloučené lokality mají žáky s nižšími vzdělanostně–profesními aspiracemi a nižší úspěšností při přechodu na sekundární stupeň školství a to při zohlednění skutečnosti, že vzdělanostní a socioekonomické zázemí dětí z těchto škol je horší než v ostatních dvou školách (tzn. projevuje se zde kontextuální vliv atmosféry školy/ třídy).

Dále bude analyzována nabídka aktivit školy a jejího bezprostředního okolí s pozitivním dopadem na aspirace žáků (mimoškolní činnosti) a postoj odpovědných osob na těchto školách v problematice podpory vzdělávání a poradenství při volbě povolání. V neposlední řadě bude zkoumán způsob spolupráce mezi školami a Tady a Ted', o.p.s. (NNO v Plzni), problémy spojené při realizaci podpory vzdělávání, prevence předčasného ukončení školní docházky a zvýšení aspirací sociálně vyloučených dětí.

Hlavním cílem diplomové práce je identifikovat neuralgické body ve spolupráci mezi NNO a školou v konkrétním prostředí zkoumaných základních škol v Plzni. Dále najít

oblasti jejich spolupráce, které umožňují efektivně realizovat činnosti zaměřené na zvyšování a rozvoj vzdělanostních aspirací sociálně vyloučených dětí (tzv. příklady dobré praxe) a pokusit se najít způsob a navrhnout možnou změnu v institucionálním zaštitění efektivní koordinace těchto činností mezi triádou aktérů: základní školy, NNO a obce (magistrát: komise pro výchovu a vzdělávání, odbor školství) jakožto zřizovatele škol a zároveň významného donátora NNO.

Metodologie výzkumné části

Diplomová práce bude zkoumat zmíněné aktéry v prostředí vybraných čtyř základních škol z města Plzně, z nichž dvě jsou v blízkosti sociálně vyloučené lokality a dvě mimo vyloučené lokality, tj. v „běžném prostředí majority“, které ve studii slouží jako srovnávací případy. S ohledem na výše uvedené oblasti bude výzkum probíhat v několika rovinách a kombinovat různé kvantitativní a kvalitativní metody výzkumu.

K popisu odlišností prostředí jednotlivých škol a jejich nabídky integračních aktivit bude využita jednak analýza dokumentů – informací obsažených ve výročních zprávách škol a jednak rozhovory se zástupci školy (výchovný poradce, učitelé, zástupci vedení), jejichž cílem je rovněž odhalit zkušenosti pracovníků s integračními aktivitami sociálně vyloučených dětí a především možné třecí plochy ve spolupráci s NNO. Pro analýzu rozdílů ve vzdělanostních a profesních aspiracích žáků v odlišném prostředí škol budou využita data z dotazníkového šetření žáků v 8. a 9. tříd (školní rok 2010/11) na těchto základních školách (výzkum jsem realizoval pro účely bakalářské práce, data byla pořízena v rámci projektu Dotace pro vědu FHS).

V neposlední řadě bude pro mapování zkušeností aktérů, identifikování neuralgických bodů a hledání možných řešení koordinace spolupráce ve vzdělávacích aktivitách mezi školou a NNO využito vedle výše zmíněných rozhovorů s výchovnými poradci/zástupci ředitelů zkoumaných základních škol také data z focus group s pracovníky neziskové organizace Tady a Teď, o.p.s. a rozhovor se zástupcem magistrátu (pravděpodobně z odboru školství, mládeže a tělovýchovy a odboru sociálních služeb).

Vybraná předpokládána literatura

Hirt, T., Jakoubek, M. "Romové" v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006.

Kaleja, M. Romové a škola versus rodiče a žáci. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011.

Katrňák, T. Odsouzení k manuální práci. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004.

Katrňák, T. Třídní analýza a sociální mobilita. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

Katrňák, T. Návrat k sociálnímu původu: vývoj sociální stratifikace české společnosti v letech 1989 až 2009. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010.

Kolářová, M., Vojtíšková, K. Vnímání a utváření sociálních distancí a třídních nerovností v české společnosti. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008.

Matějů, P., Straková, J., Veselý, A. (eds.). Nerovnosti ve vzdělávání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010.

Mužík, J. Řízení vzdělávacího procesu. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011.

Šimíková, I., Vašečka, I. (eds.). Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace. Brno: Barrister & Principal, 2004.

Špaček, O., Šafr, J., Vojtíšková, K. Rodiče a výchova 2010 : Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010, dostupné online na:

http://www.sdilenihodnot.soc.cas.cz/getfile.php?file=19844300&filename=RodiceVychova2010_VyzkumnaZprava.pdf.

Vojtíšková, K. „Školní úspěšnost a její (re)produkce na základní škole.“ Sociologický časopis / Czech Sociological Review 47 (5): 911–935, 2011.